

Musiklivet på Jonstrup Seminarium 1811-1851

En redegørelse med udgangspunkt i fundet af et hidtil upåagtet musikalsk materiale.

AF JOHS. MULVAD

Musiklivet på Jonstrup Seminarium i tiden efter 1810 har ikke stået i særlig flatterende lys, siden R. C. Mortensen i Jonstrupbogen 1935 berettede om skandalen ved biskop Balles begravelse i 1816. Seminariekoret fra Jonstrup skal ved denne lejlighed have sunget så falsk, at det vakte latter blandt tilhørerne og førte til, at biskop Fr. Münter afbrød koret midt i sangen. Et andet og fyldigere billede af den musikalske udfoldelse på seminariet har musikforskeren, fhv. programred. Johs. Mulvad fået ved systematisk at gennemgå og registrere en hidtil upåagtet musikalsk »rodedynge« fra seminariets første årtier. Anden del af artiklen bringes i Årbog for Dansk Skolehistorie 1983. Registranten over det fundne materiale bringes i Dansk Årbog for Musikforskning 1982.

En systematisk eftersøgning af bortkomne stemmer til Joh. Ernst Hartmanns musik til Johannes Ewalds »Balders Død«¹⁾ førte mig bl.a. til det nuværende Jonstrup Statsseminarium i Lyngby. Det synes ikke utænkeligt, at stemmer, der tilhørte Det kgl. Teater kunne være havnet på seminariet i den periode, da H. O. C. Zinck virkede som syngemester ved teatret og som »Kongelig Musikhøjskolelærer« ved det Blaagaard-Jonstrupske Skolelærerseminarium. Ja så utroligt det end lød, ville et rygte vide, at der på det gamle Jonstrup endnu i 1940'erne fandtes et stort, usorteret og ikke registreret nodemateriale, der i hvert fald delvis var så gammelt, at det kunne stamme fra Blaagaard.

Netop nu, da det biblioteksmæssige er inde i en ny og god udvikling på seminariet, så at også det her omtalte materiale endelig registreres og anbringes, hvor det hører hjemme, tør det godt røbes, at der virkelig fandtes en gammel musikalsk rodedynge i det fine nye seminarium. Det er vel ikke forbavsende, at der i en institution, hvor det arkiv- og biblioteksmæssige ikke tidligere var prioriteret særlig højt, uundgåeligt vil ske sådan noget. Den omtalte dynge var resul-

tatet af snart 200 års musikalsk virksomhed. Man havde her et sted, hvor alle lagde de ting, de ikke kunne identificere. Lejlighedsvis er der blevet rodet i det, og det endelige resultat var, at det lå i samme orden som et spil kort, der er virkelig godt blandet.

Det forbavsende, og det i højeste grad rosværdige, er, at dette blandede materiale af trykte og skrevne stemmer ikke er blevet smidt væk, men at det har overlevet flytningen, først i 1955 til Lundtofte skole, hvor det blev opmagasineret på loftet sammen med seminariets bibliotek og orgel og andre gode ting, og endelig i 1960 til det nye seminarium på Trongårdsvej i Lyngby, hvor det blev anbragt i et magasin. Den nu afdøde lektor Frede Enkegaard kunne dog bekræfte, at materialet endnu eksisterede og fortælle, hvordan jeg kunne få fat i det.

Jeg fandt ikke, hvad jeg søgte, men eftersøgningen havde krævet en vis sortering af det hele, og jeg fik i hvert fald det indtryk, at seminariet i sin tidligste periode havde været rammen om en musikalsk virksomhed, der både ved sit omfang og ved sin art var helt anderledes, end jeg havde forestillet mig det. Hvad der først og fremmest måtte interessere mig var, at Det kgl. Teaters syngespil-repertoire fra slutningen af det attende århundrede øjensynligt havde præget de musikalske aktiviteter på landets første skolelærer-seminarium på afgørende måde.

Tanken forekom mig at være nærliggende, fordi seminariets første musiklærer H. O. C. Zinck samtidig var syngemester ved Det kgl. Teater, men det var ikke muligt at finde denne opfattelse bekræftet noget sted indenfor den almindeligt tilgængelige skole- og musik-historiske litteratur, og opfattelsen mødte direkte modsigelse, når den blev fremført. Kun et eneste sted fandt jeg hos Zinck en bemærkning af mulig betydning i denne sammenhæng: »Er Theatersang vel overhoved gavnlig for den musikalske Opdragelse?«⁽²⁾ Det er imidlertid ikke muligt udfra sammenhængen at afgøre, om udtalelsen er udtryk for, at han føler sig i tvivl om, at han har gjort rigtigt i at bruge »Theatersang« i sin undervisning, eller om han dermed kritiserer, at man i københavnske skoler lod eleverne synge de populære sange fra teatret i sangtimerne?⁽³⁾

Det nodemateriale, jeg havde set på Jonstrup, var dog så interessant, at jeg måtte føle det nødvendigt at vende tilbage til det, da jeg igen fik tid. Da det imidlertid viste sig, at et vist kendskab til bag-

grunden for dets tilblivelse er nødvendigt for forståelsen af dets art og betydning, skal jeg prøve at samle, hvad jeg har kunnet finde af kendsgerninger.

Musikundervisning indføres på Seminariet på Blaagaard

Det kongelige Skolelærer-Seminarium, der den 14. marts 1791 begyndte undervisningen i den tidligere kongelige lystgård, Blaagaard, var det første resultat af arbejdet i »Kommissionen for de danske Skolers bedre Indretning«, der i 1789 var nedsat af kongen blandt andet med den opgave at udarbejde en plan om »en Foranstaltning, der kan bidrage til at danne brugbare og delige Skolelærere«.

Herhjemme var der på dette tidspunkt stort set enighed om, at man skulle føre oplysningstidens nye skoletanker ud i livet i den form, man kendte fra de tyske »filantropister«. De byggede på de ideer, som – inspireret af Rousseau's »Emile« – havde fundet en praktisk udformning hos pædagogen J. B. Basedow. De var med held blevet brugt som grundlag for de skoler, som den brandenburgske godsejer F. E. von Rochow havde skabt på sine godser, blandt andre skolen i Rekahn, som blev et valfartssted for danske skolefolk og det direkte forbillede for skolerne på Lindenberg og Brahetrolleborg.

Kronprinsen havde besøgt skolen i Brahetrolleborg og givet udtryk for sit »Velbehag« ved at tildele lærerne fortjenest-medailen, de to endda i guld. Også det seminarium, som på den berømte universitets-kansler J. A. Cramers initiativ havde begyndt undervisningen i Kiel i 1781, fulgte de samme principper. Alle, der skulle knyttes til det nye seminarium på Blaagaard, blev derfor sendt på studierejse til Rekahn, Kiel og Trolleborg for at sikre, at de havde kendskab til det, der dengang var »det rigtige«.

Alligevel adskilte seminariet på Blaagaard sig fra alle forbillederne på et punkt: Kommissionen havde placeret »det musiske«, repræsenteret ved musikken, på sin »Lections Plan for Underviisningen paa Seminariet« af 10. marts 1791, endda med 8 undervisningstimer ugentligt, to timer mere end noget andet fag.⁴⁾

Det var i god overensstemmelse med tidens tanker, at der også på det musikalske område måtte være brug for »oplysning«, men interessen for spørgsmålet blev som med et slag levende, da Det kgl. Teaters højt ansete kapelmester, J. A. P. Schulz offentligt fremlagde sine tanker i et lille skrift, der vakte modsigelse ved en temmelig

Syngemester ved Det kgl. Teater H. O. C. Zinck virkede som »kongelig musiklærer« ved det Blaagaard-Jonstrupske seminarium fra 1791-1811. Foto efter maleri af F. J. de Liuzincke. Jonstrup seminarium.

skarpt formuleret kritik af forholdene, som de var, men tilslutning til tanken om, at der burde gøres noget ved det.

Som det kan påvises er det en lille og snævert forbundet kreds,⁵⁾ der på højeste verdslige plan betyder noget i denne sammenhæng, og

Schulz's forbindelser til denne kreds er så åbenlyse, at man tør regne det for givet, at de tanker, han fremførte offentligt på tysk og dansk i 1790,⁶⁾ i forvejen havde været fremlagt mundtligt i denne kreds, der på den ene side ikke havde noget imod at deltage i bestræbelserne for at forbedre kirkesangen, men som på den anden side heller ikke ville være med til, at sang kun skulle være salmesang. Givet er det i hvert fald, at det ikke blev taget unådigt op, at Schulz offentligt gav udtryk for uforgribelige meninger på et tidspunkt, da kongen netop havde nedsat en kommission for at få en udtalelse om dette og andre spørgsmål af betydning for en kommende lovgivning om »de danske Skolers bedre Indretning«. Som baggrund for Schulz's forslag kan det nævnes, at musikinteressen i København netop nåede et højdepunkt med ikke mindre end 10 forskellige klubber og selskaber, der arrangerede offentlige koncerter. Hovedsagen er, at Schulz har fundet det rette tidspunkt og den rigtige form blev fundet i den danske udgave, så at de tanker om musikkens betydning, som han fremførte, blev vel modtaget og realiseret allerede året efter på Blaagaard.

Schulz hævdede, at man roligt kunne lægge de krav, som musikundervisningen ville stille til seminaristerne, oven i det, man i forvejen agtede at forlange af dem, fordi han regnede med, at »til Lykke for den Fordring ville den ingen Tvang koste, da Musiken allerede i og for sig selv er saa tillokkende«.

Syngemester H. O. C. Zinck blev seminarie-lærer

Schulz ønskede ikke at påtage sig arbejdet som musiklærer ved seminariet, og da han pegede på Det kgl. Teaters syngemester, H. O. C. Zinck som den, der bedst ville kunne løse opgaven, fulgte man hans råd. Zinck var 44 år, da han flyttede ind i sin tjenestebolig på Blaagaard, hvor han – helt usædvanligt for ham – slog sig til ro i ikke mindre end 9 år. Han var Sydslesviger og havde som elev af C. Ph. Em. Bach en fremragende musikalsk uddannelse som grundlag for sin store praktiske erfaring.⁷⁾

Da det er relativt begrænset, hvad der er bevaret af arkiv-materiale fra Blaagaard, er det ikke meget, man ved om musikundervisningen i de første år. Da der findes mange orkester-stemmer i det materiale, der nu er fundet, og da dette lader sig datere med stor nøjagtighed, kan det betragtes som en kendsgerning, at orkesterspil indgik i seminaristernes uddannelse efter 1811, og det interessante

spørgsmål er derfor, om man har fulgt Schulz i hans ønske om, at de vordende skolelærere, udover undervisningen i »den praktiske Musik og den reene Folkesangs Elementer«, også skulle opøves i »de væsentligste Haandgreb i Spilling paa nogle af de fortrinligste Instrumenter«. Det kan i den sammenhæng nævnes, at dette åbenbart har været kommissionens mening, for det nævnes (åbenbart før Zincks udnævnelse) i den omtalte »Lectons Plan« af 10/3 1791. Her siges det om musikundervisningen, at den fjerde eftermiddagstime på mandag, tirsdag, torsdag og fredag »øves Seminaristerne i Kirkesang, naar en Syngemester kan blive antagen«, men »Onsdag og Lørdag anvendes Eftermiddagen til Underviisning i Korkundskab, samt med Tiden Instrumental Musik, og det Tydske Sprog, naar Lærere dertil ere antagne«.4)

I forstander Jens Jensens beretning i anledning af seminariets 50-års jubilæum omtaler han en undervisningsplan, udarbejdet af lærerne som svar på kritik og godkendt af kommissionen i 1805.⁸⁾ Det, der her er nævnt, må altså være Zincks forslag. Det er helt skematisk men giver dog nogen oplysning. Der er regnet med 4 timers ugentlig undervisning igennem de 3 uddannelsesår, og disse timer anvendtes sådan:

- 1ste Aar: Begreb om Intervaller, Takt og Intonation, Nodekundskab m.v.
- 2det Aar: Eleverne øves i at synge enhver Koral efter Noder og de almindeligst forekommende udenad, at spille dem med Diskant og Bas; erholder Kundskab om Tonearter og Akkorder, og får Færdighed i at skrive smaa Musikstykker.
- 3die Aar: Øvelse i at kunne spille Korale fiirstemmigt, Kundskab om Melodi og Harmoni m.v.

Der nævnes intet om, hvorvidt der udover de her nævnte timer også er beregnet en eller to eftermiddage til praktiske musikøvelser, men da antallet af de timer, der nævnes i forslaget, er 40 ligesom i »Lectons Plan«, er der altså også her 4 timer på onsdag og lørdag til rådighed. Jens Jensen omtaler også i sin redegørelse, at en bestemmelse ikke gælder for det, »som der undervistes i før og efter Skoletiden, f.Ex. Naturvidenskaberne og Musik«, men det kan godt hentyde til den enkelte seminarists undervisning i sang eller violin- og orgelspil.

Seminaristernes håndskrevne nodebøger

Som det andetsteds er nævnt, har man fra Zincks tid som musiklærer bevaret tekst- og nodebøger, som seminaristerne selv måtte skrive, da der på dette tidspunkt endnu ikke fandtes trykte sangbøger.⁹⁾ Indholdet er almindelige strofiske sange og viser i 2- og 3-stemmige udsættelser. Der er sange fra syngespil og der er klubviser, enkelte børnesange og nogle af de sange, der kom frem under og efter krigen, inspireret af begivenhederne. Desuden er der et repertoire af særlige »seminarist-sange«, oftest skrevet af lærerne til kendte melodier. Med undtagelse af den sidstnævnte gruppe genfindes en betydelig del af disse sange i O. D. Lützens »Huus og Skolesangbog« fra 1818. Om dette dækker, hvad Schulz kaldte »den reene Folkesang« ved jeg ikke, men på Blaagaard-Jonstrup kaldtes de i hvert fald »Folkesange«. Da sangenes overskrifter ofte er meget utydelige, har en renskrivning af indholdsfortegnelser til de foreliggende tekst- og nodebøger lettet overblikket over repertoiret, så at man med sikkerhed kan konstatere, at der ikke forekommer middelalder-ballader eller andet, som vi i dag ville betegne som »folkeviser«.

Senere har cand. mag. Jens Henrik Koudal, der netop beskæftiger sig indgående med Rasmus Nyerup og hans indsamling af folkelige viser, været så venlig at sammenholde mine lister med sit materiale, fordi der syntes at være en mulighed for en forbindelse. C. L. Strøm, lærer på Blaagaard 1801-1809, blev i 1806 gift med Nyerups datter Karen Marie, og man ved, at han var levende interesseret i Nyerups arbejde. Resultatet af Koudals gennemgang af materialet er, at der blandt de »folkesange« man sang på Blaagaard, ikke findes en eneste af de danske viser, der blev udgivet af Nyerup og Rasmussen i 1821, og en sammenligning med de ca. 170 første-linier af viser, som Lars Melsen i 1816 oversendte til Rasmus Nyerup, viser en eneste overlapning med visen: »Jeg elsked' en Pige, den Pige var skøn«.

En nærmere undersøgelse af de bevarede tekst- og nodebøger viser også, at de i hvert fald i nogle tilfælde er gået i arv fra de ældre til de yngre seminarister. De udgør derfor ikke noget pålideligt grundlag for vurderingen af repertoiret i den oprindelige ejers uddannelsestid. I det teksthefte, der er dateret »Blaagaard den 16de October 1803« af G. Sinding, finder man således tekster, der ikke var skrevet på dette tidspunkt, for eksempel Grundtvigs »Mester Ole Vind«, »Kirkeklokken i Farum«, skrevet af C. J. Boye på Jonstrup i 1818.

Krigen 1807 og dens følger for undervisningen på Blaagaard

Krigsbegivenhederne i 1807 blev katastrofale for Blaagaard. De blev både voldsomme og langvarige, fordi mulighederne for at genoptage undervisningen ikke blev bedre af, at de fjendtlige engelske tropper drog bort, når de året efter blev afløst af – ganske vist venligtsindede – fransk-spanske tropper, der blev anbragt på Blaagaards område. Jacob Saxtorph, der uden nogen udnævnelse fungerede i førstelæreren J. C. G. Claussens stilling efter dennes død i 1801,¹⁰⁾ nævnes altid som den, der utrætteligt arbejdede for at holde en vis form for undervisning i gang i en evig kamp for at finde et sted at være for de seminarister, der ikke var rejst hjem. Det nævnes at Zinck i hele perioden samlede seminaristerne og underviste dem i sit hjem, og han har jo i hvert fald haft bedre muligheder end de andre lærere i kraft af sin tilknytning til teatret og i kraft af sit organist-embede ved Frelsers Kirke. Et vidnesbyrd fra eksamen i 1809 nævner også, at den pågældende »har underviist ved Seminariets Skoler fra 1ste April 1808 til ult. Mart: 1809«,¹¹⁾ og det betyder jo i hvert fald, at denne vigtige del af seminaristernes uddannelse lod sig gennemføre også i disse år. Seminariet dimitterede i hvert fald hvert år alle seminarister, der 3 år tidligere var blevet optaget, og antallet af antagne elever i årene 1808 og 1809 gik kun ned til henholdsvis 8 og 10 mod normalt 15.

Krigens ødelæggelser nævnes som regel som årsagen til, at skolekommissionen var meget nær på en beslutning om at nedlægge seminariet, og det er da også sandsynligt, at man i kancelliet, hvor man søgte med lys og lygte efter enhver mulig form for besparelse, ville have foretrukket denne løsning fremfor en genetablering af seminariet på Blaagaard eller et andet sted. Da kancelliet imidlertid intet havde at sige overfor en så fornem kommission som skolekommissionen, hvis den var enig, kan jeg ikke frigøre mig fra den tanke, at det for seminariet havde væsentlig betydning, at dets »direktion« altså skolekommissionen på det kritiske tidspunkt i virkeligheden var gået midt over, og at sproget på den verdslige og den gejstlige side af bordet havde udviklet sig på en måde, der må have gjort almindelig meningsudveksling meget vanskelig.

Skolekommissionen var jo i virkeligheden blevet nedsat i en helt anden verden: To måneder før stormen på Bastillen. Afstanden mellem medlemmernes synspunkter syntes på dette tidspunkt ikke at

have være uoverstigelige, og både biskop N. E. Balle og konfessionarius Chr. Bastholm har sikkert med god samvittighed kunnet skrive under på det oprindelige ordensreglement for seminariet, der i 1791 bestod af en række ret så stramme ordensregler »hvorefter samtlige Seminarister ... have sig at rette«, og som ganske køligt men temmelig barskt minder om, at seminariet ikke er uden indflydelse på deres fremtidsudsigter, hvis de ikke retter sig efter det. Nogle år senere kunne biskop Balle skrive med gyldighed også for Luthers katekismus: »Jeg formoder, at man i Eftertiden vil datere almeennyttig Oplysnings rette Begyndelse fra det Tidspunkt, i hvilket Spørgsmaalene først udelukkes af bøger for Ungdommen«. ¹²⁾ Endnu i 1799 er alle skolekommissionens medlemmer underskrivere på den kommissionsbetænkning, der tilråder, at der oprettes en verdslig, faglig tilsynskommission som ansvarlig for folkeskolen. Desuden undlod kommissionen at udnævne en egentlig forstander for seminariet, fordi den selv ønskede at følge eksperimentet på nærmeste hold.

Meget taler imidlertid for, at det blev sværere og sværere at samarbejde med årene, og i de sidste år før krigen i 1807 må det have skabt dybtgående uoverensstemmelser, da biskop Balle i modstrid med kommissionsbetænkningen, der endnu ikke var behandlet, medvirkede til, at det brændende spørgsmål om et fagligt overtilsyn med skolen blev taget af bordet uden yderligere drøftelser i kommissionen. Det er ganske tydeligt, at man blandt kirkens mænd begynder at frygte, at omgangen med oplysningstidens ideer har været farlig. Bibelens svage placering og optagelsen af nye fag har på Blaagaard skabt »raisonnerende« skolelærere. Til gengæld ser man i de nationale følelser, der kom så stærkt til udbrud den 2. april 1801, noget nyt og værdifuldt, som bør fremmes med alle midler. Ingen af disse tanker interesserer den verdslige side af bordet, der også bevarer sin sproglige ytringsform stort set uændret, medens ganske særligt biskop Balles følelsesmættede retorik finder rig næring i begrebet »Gud-Konge-Fædreland«. Det er derfor ikke mærkeligt, at samtidigt med, at Balle tager afstand fra sine tidligere vildfarelser i forhold til skolelovene, finder han ordensreglementet for seminaristerne, som han også har skrevet under på, altfor koldt og nøgternt. Det er tydeligt Balles røst, man hører i det nye ordensreglement, der udsendes i 1806. Det giver hverken strengere eller klarere regler, men det forvandler autoritære ordensregler til en række samvittighedsspørgsmål

Forstander på Jonstrup seminarium Jacob Saxtorph. Litografi efter maleri af Christopher Faber 1838. Jonstrup seminarium.

for den fromme seminarist. Som bilag bringes § 1 af de to reglementer (i 1806 er den breddt ud over §§ 1-3).¹³⁾

Disse to reglementer giver i hvert fald et billede af en udvikling og siger noget om skolekommissionen, som den var, da Jacob Saxtorph blev valgt ind i den i 1807 – som tolk?

Det må have haft afgørende betydning, at Saxtorph på det kritiske tidspunkt som medlem af kommissionen fik lejlighed til at tale seminariets sag direkte overfor de mænd, der skulle træffe afgørelsen. Trods den mærkelige udtryksform bekræftes det af biskop Balle i hans tale ved indvielsen af seminariet på Jonstrup: »Hvor mange mødige Trin, for at tale og virke til Bedste for anfortroet Klenodie! Hvilken uafbrudt Paapassenhed baade ved Nat og Dag! Hvor megen Opofrelse, end af selv forhvervet Eiendom, til Pynt, saa at sige, for elsket Brud: thi var det ikke, som til Sulamith, vor Saxtorph beilede, saa tit han ivrede for sit kiære Blaagaard?«¹⁴⁾

Hvad der end er sket, og hvem der end har æren for det, så fandt man i hvert fald i skolekommissionen frem til en formel, hvorefter alle – ganske vist med vidt forskellige begrundelser – kunne forenes i troen på, at alt ville blive godt, hvis seminariet blev flyttet ud på landet. Den enige kommission kunne derefter uden store vanskeligheder vedtage og gennemføre flytningen til Jonstrup i 1809.

Det vigtigste ved denne beslutning synes at være, at kommissionen uden tab af prestige kunne benytte den fjerne beliggenhed som motivering for selv at træde tilbage og overlade den daglige ledelse til en virkelig forstander med den nødvendige bemyndigelse. Heldigvis kunne man også enes om hvem man turde betro denne betydningsfulde stilling, og samtidig med, at seminariet flyttede ind på Jonstrup modtog Jacob Saxtorph udnævnelsen, der gjorde ham til seminariets første forstander.

Hidtil ukendt nodemateriale fra Zincks tid

I forbindelse med omtalen af flytningen til Jonstrup skal det nævnes, at en del af det nu fundne materiale helt sikkert kan dateres til slutningen af 1700-tallet, men intet af det er anskaffet til brug ved musikundervisningen på Blaagaard. Der er en del materiale, hvis tilstedeværelse på Jonstrup kun kan forklares som en følge af, at Zinck, da han boede på Blaagaard i 1790'erne, deltog meget aktivt i det dengang blomstrende københavnske musikliv, som det udfoldede sig i de forskellige musikalske selskaber og klubber. Nogle af disse aktiviteter udfoldede sig på selve Blaagaard, der synes at have været et rimeligt opbevaringssted for nodematerialer, som Zinck i tidens løb benyttede i flere forskellige selskaber. Da alt, så vidt det var muligt, blev fjernet fra Blaagaard under krigen, er det vel ikke sand-

synligt, at disse nodematerialer er blevet liggende og derfra er gået direkte til Jonstrup. Snarere har Zinck taget dem hjem til sig under krigen, men da de fylder meget, forekommer det sandsynligt, at han har bragt dem til Jonstrup, hvor han ganske vist ikke kom til at bo men i hvert fald fik overladt en lejlighed.

Det fuldstændige opførelsesmateriale til Salieris passions-oratorium, udskrevet af hof-organisten Hans Hinrich Zielche engang i 1780'erne til opførelse i Christiansborg slotskirke, kan ikke have nogen forbindelse med seminariet, men det fandtes. Metastasios italienske tekst er den eneste tekst, der findes i stemmerne, der iøvrigt er forsynet med de optrædende sangeres navne, alle sangere fra Det kgl. Teater. Værket er imidlertid senere blevet opført flere gange og så sent om i 1792 i Kronprinsens Klub, og dermed er vi fremme ved et tidspunkt, der passer med opbevaringen på Blaagaard.

Det samme gælder for et fuldstændig ukendt værk, der ifølge et trykt program, der fandtes i en af stemmerne, er opført i Det Kongelige militaire Selskab i 1793, og som ifølge indskrevne solist-navne må have været opført flere gange i løbet af den næste halve snes år. Det er en verdslig Cantata i 7 satser med tekst af P. H. Haste og musik af M. E. Grose. Den hedder »Morgenens«, og selvom det må indrømmes, at den forholder sig til Haydn's berømte oratorier som Frederiksholms Kanal til Verdenshavet, så bringer dette værk os dog tæt ind på livet af ånden og niveauet i de musikalske selskaber i København i de år, da Jens Juel malede sine billeder, og C. F. Harsdorph byggede de palæer i Holmens Kanal, der nu er hovedsæde for et par af vores store banker.

Udover disse to store materialer fandtes solist-materialer med tilhørende akkompagnements-stemmer til dramatiske værker eller brudstykker deraf. Da de fleste aldrig har været opført på Det kgl. Teater, er det sandsynligt, at det er en koncert i en musikalsk klub, der har givet anledning til en påtegning som: »Morinville: Herr Frydendahl« på et klaverudtog med fransk tekst til en kvintet fra Monsigny's syngespil »Felix ou L'enfant trouvé«. Det samme må gælde for materiale til Paesiello's opera »La molinara«, som andre steder var populær, men som herhjemme kun opnåede et par opførelser med tysk tekst ved sommerforestillinger i 1825. Padre Martini's »Una cosa rara« gik på Det kgl. Teater med titlen »Lilla eller Sjælden er Skjønhed og Dyd«. Da denne opera her foreligger i et klaver-udtog,

der viser, at det har været benyttet til et uddrag af værket og da akkompagnementet består i en trykt udgave, hvor orkestersatsen er reduceret til en stryge-kvartet, peger også dette materiale i retning af opførelse i et musikalsk selskab, der måske har kunnet udnytte, at de populære kunstnere havde indstuderet værket, men som ikke har kunnet bekoste engagementet af Det kgl. Kapel. Musikken er så enkel, at man alligevel har kunnet have fornøjelse af det nydelige og dengang så populære værk, som Mozart citerede i »Don Giovanni«.

En yderligere opremsning synes at være overflødig, da der kan henvises til den fuldstændige fortegnelse over alle de fundne materialer.¹⁵⁾ Det skal dog nævnes, at der findes et betydeligt antal instrumentale værker. Det er smukke stukne stemmer fra slutningen af det 18de århundrede, der ved deres smukke og gedigne indbinding og ved udskriften på stemmerne røber, at de hører hjemme i private samlinger fra tiden sammen med tilsvarende materialer, der findes i Det kgl. Bibliotek. Det er mest symfonier, skrevet af komponister af Haydn's generation, og af Haydn finder man de tidlige symfonier. 3 symfonier, op. 22 er indbundet for sig selv, men de seks symfonier op. 18 er trykt i tre hefter, der er indbundet sammen med 3 symfonier af G. Vanhal. Der er ingen grund til at nævne alle disse instrumentale værker her, da de er nævnt i de samlede repertoire-fortegnelse. Det, der i forbindelse med Jonstrup gør dem interessante er de indskrevne navne i stemmerne, der viser, at de har været i brug på Jonstrup i 1840'erne. Det er nydelig og ukompliceret musik, som er velegnet for amatør-orkestre, og man kan ikke udelukke, at de allerede af Zinck kan være blevet anvendt ved øvelser med seminaristerne, hvis de i »Lectons Plan« angivne øvelser har fundet sted. Der kan ikke være tvivl om, at Zinck kan have disponeret over disse ting, selvom de ikke tilhørte seminariet.

På baggrund af Jens Jensens meget nøjagtige opgørelse af alt, hvad seminariet mistede på grund af krigsbegivenhederne,¹⁶⁾ må jeg anse det for helt usandsynligt, at det ikke skulle være nævnt, hvis seminariet havde mistet nodematerialer af betydning for undervisningen, og det er i så fald nærliggende at begrunde det med, at seminariet ikke dyrkede musik og sang udover det, der findes i de håndskrevne sangbøger.

Imidlertid foreligger der nu et betydeligt materiale af musik for solister, kor og orkestre, og det kan dokumenteres, at dette materiale

har været benyttet flittigt i årene 1812-18 i overensstemmelse med de tanker, som Schulz havde fremsat om skolelærernes musikalske uddannelse. Jeg skal senere vende tilbage til spørgsmålet om, hvorvidt man allerede gjorde det samme i Zincks tid. På dette sted vil jeg dog gerne bemærke, at mangelen af nodemateriale ikke kan tages som bevis for, at det ikke har været gjort.

På Det kgl. Teater afholdt man endnu på den tid meget få prøver. Det påhvilede sangere og skuespillere selv at lære og selv at vedligeholde kendskabet til de partier, der med kort varsel og en enkelt prøve kunne dukke op på repertoiret. Ved hver sæsons begyndelse var det derfor nødvendigt, at alle blev gjort bekendt med, hvilke stykker, der i løbet af den kommende sæson kunne tænkes at dukke op på repertoiret. Jeg anser det derfor for sandsynligt, at hvis han bare gik udenom stykkerne på sæsonens repertoireplan, kan det ikke have været vanskeligt for Zinck at låne nodemateriale på Det kgl. Teater, og det kan end ikke have givet transport-problemer. Seminaristerne besørgede i udstrakt grad budtjeneste for seminariet og for lærerne, og det kan ikke have været svært at finde en, der gerne gik fra (det nuværende) Blågårdsgade til Kongens Nytorv med den chance, det måske kunne give ham, for at snuse til den syndige teater-atmosfære.

I slutningen af september 1809 flyttede seminariet til Jonstrup, og dermed opstod også på dette punkt en helt ny situation.

Musikundervisningens fortsættelse på seminariet på Jonstrup

De første år – Zinck fortsætter som musiklærer

I 1809 var Jac. Saxtorph 38 år. Som de øvrige i den første generation af seminarielærere var han skolemand. Han havde taget den store filologiske eksamen, der var den første skoleembedseksamen herhjemme. Ved ansættelsen på Blaagaard i 1799 havde han mange års praktisk erfaring som lærer, fordi han allerede i sin studietid fra 1792 var knyttet til sin gamle skole som 2den lektie-hører og efter sin eksamen i 1795 som 5te lektie-hører. På Blaagaard underviste han i »naturvidenskaberne« og i de »matematiske« fag og lejlighedsvis også i historie og geografi.

For mig at se er det vigtigste ved udflytningen til Jonstrup, at seminariet endelig får en forstander, der fagligt og menneskeligt er kvalificeret til at påtage sig opgaven.

Tidspunktet kunne ikke være mere uheldigt, fordi kancelliet tilsyneladende beskæftigede sig meget lidt med, hvad der var rigtigt og rimeligt, hvis der kunne findes en billigere løsning. Alligevel lykkedes det Saxtorph at få tingene til at fungere og at skabe de omgivelser, som senere generationer priste i høje toner. Det ret så bare område blev beplantet med hegn og haver for lærere og elever, og seminaristerne leverede arbejdskraften. I alt, hvad der foregår på Jonstrup i Saxtorphs tid, fornemmer man hans hånd, og der tegner sig et billede af en leder, der har haft evnen til at samle alle gode kræfter om en indsats, som gav deltagerne en følelse af, at den tjente til gavn for både den enkeltes og det fælles formål. Han havde også evnen til at finde de rigtige mennesker, og uden af kunne skaffe dem stillinger, fik han dem dog knyttet til seminariet. V. J. Gehl, dimitteret fra seminariet i 1809, uddannede sig derefter ved professor Nachteggall's gymnastiske institut, og han bidrog til kongens udtalte velbehag ved her at »svømme 6.600 Alen uden at hvile udi en Tiid af 3 Timer og 25 Minutter«. Saxtorph fik ham knyttet til Jonstrup som lærer i gymnastik og svømning ved at skaffe ham lærerstillingen ved skolen i Maaløv, der senere blev seminariets øvelses-skole med Gehl som vejleder for seminaristerne. O. J. Gebauer, der blev dimitteret i 1811 var færdiguddannet som gartner ved Akademiets have, før han kom på seminariet. Allerede i sin uddannelsestid var han den, der ledede de store beplantningsarbejder så udmærket, at seminaristerne ikke kun havde slæbet men også lærte glæden ved at se, at tingene lykkes og gror, når de gøres på den rigtige måde. Efter sin eksamen blev han seminariets lærer i havedyrkning, da det lykkedes Saxtorph at få ham anbragt som lærer ved Stenløse skole. Da de blev ansat, var de friske unge mennesker, der ikke regnede det for noget at gå nogle kilometer et par gange om ugen, og det ændrede sig ikke med årene. I en menneskealder var den undervisning, de gav i hver sit fag, regnet for mønstergyldighed.

Saxtorph havde været medlem af skolekommissionen siden 1807, og ingen har bedre end han haft kendskab til de store modsætninger, der næsten umuliggjorde arbejdet der. Han har helt naturligt haft forståelse for synspunkterne på begge sider af bordet. Ligeså lidt som folkene i Efterslægtsselskabet har han været irreligiøs, og hans forhold til Henrik Kampmann, der var sognepræst i Værløse og Farum og en ven af Edv. Storm, bliver godt og hjerteligt. På den anden side

Det Blaagaard-Jonstrupske seminarium med beplantninger og marker efter udflytningen til Jonstrup. Foto efter maleri. Jonstrup seminarium.

svigter han på intet tidspunkt sin ungdoms idealer, som er stærkt præget af filantropismen. Saxtorph har ikke udelukkende ønsket at uddanne fromme religionslærere. Han ville gerne udvikle deres sans for, at livet også har andre sider. Hans egne fag var »real-fagene«, der i disse år beskæftigede sig med »verdensordenen« og skabningens forunderlige mangfoldighed. Ved gymnastik og svømning skulle de lære at kende og at bruge deres krop, og han mente ikke, de tog skade af at bruge deres unge kræfter ved havearbejde, når der var en mening med det.

I 1809 var det endnu ikke klart, at kirken faktisk havde vundet slaget om magten over skolen, og der har været en idé i at bekæmpe ensidighed i udviklingen ved at prøve at fremvise gode resultater af en indsats på alle de områder, der tilsammen skulle gøre seminaristerne egnede som lærere for levende menneskers børn.

Det er min overbevisning, at denne opfattelse af Saxtorph og hans indsats på Jonstrup bekræftes på væsentlig måde af det billede af den musikalske virksomhed i hans tid, som kan tegnes udfra kendskabet

til det fundne nodemateriale, der kan suppleres ved fundet af andre hidtil upåagtede kilder.

For mit eget vedkommende tillader jeg mig at regne med, at alt det praktiske arbejde har lagt fuldstændigt beslag på Saxtorph i de første par år på Jonstrup. Det må have været temmelig fortrædeligt at skulle indrette den tidligere fabrik til seminarium uden midler til at gøre det ordentligt. Alligevel begyndte Saxtorph forfra på de områder, der allerede er nævnt. Denne første fase regner jeg for afsluttet den 29. april 1811. På denne dag bliver Saxtorphs femte datter døbt Ernestine Christiane, opkaldt efter de to høje faddere, greverne Heinrich Ernst Schimmelmänn og Christian Ditlev Frederik Reventlow. De to berømte mænd har næppe været der siden indvielsen i oktober 1809, og det ser faktisk ud, som om Saxtorph efter 1½ års anstrengelser har opnået et resultat, som han kan være bekendt at vise frem og at han benytter familiebegivenheden som anledning til at lokke de to herrer til Jonstrup med det resultat, at kirkebogen er ved at revne af deres mange titler. Jeg regner det også for typisk for det saxtorphske hjem, at dette ikke forhindrer, at hans to medlærere T. D. Roeskilde og J. N. Schow også er faddere foruden en veninde til fru Saxtorph, »frue Bendsen, Herr Lieutenant Bendsens Kone fra Kiøbenhavn«. Da barnet blev hjemmedøbt på Jonstrup har de altså alle uden hensyn til rang og stand udgjort selskabet ved en familiefest.

Ved udflytningen til Jonstrup begyndte alting ligesom forfra. Udover de nye lærere Gehl og Gebauer, som Saxtorph havde knyttet til sig, var også begge hans tidligere med-lærere blevet afløst af de nye, Roeskilde og Schow.

På det musikalske område gik det imidlertid ikke så godt. Til alles overraskelse havde den nu 63-årige Zinck ønsket at fortsætte som musiklærer ved seminariet. Han havde derfor søgt og opnået en aftale med teatret og fået omlagt sin tjeneste der, så at han kunne tilbyde seminariet sin fortsatte tjeneste, hvis man kunne indrette det sådan, at alle hans forpligtelser kunne afvikles på lørdage og mandage. Man ved ikke, hvad Saxtorph har ment om denne ordning, der var meget uhensigtsmæssig for seminariet, men kommissionen godkendte den, og ved indvielsen af det nye seminarium udtale biskop Balle mange smukke ord i den anledning, og Zinck blev samtidigt udnævnt til professor.¹⁷⁾

Zincks afsked

Ordningen fik dog ikke nogen lang levetid. Smidig har Zinck jo næppe været i forhold til problemer, der på grund af flytningen måtte løses anderledes end tidligere. I hvert fald synes han at have haft svært ved at få det hele til at fungere. Dette udløser en udtalelse fra kommissionen, der har »Anledning at befrygte, at Seminaristerne ej gjøre de sædvanlige, skønne Fremskridt i Musik og Sang som tilforn«. Der fulgte derefter en drøftelse mellem Zinck og Saxtorph, og resultatet blev, at Zinck efter eget ønske søgte og fik bevilget sin afsked. Han afgav sin lejlighed på Jonstrup med udgangen af september 1811.

Zincks betydning må dog ikke undervurderes. Joakim Larsen er ganske vist sikker på, at Zincks undervisning gik »meget for vidt i Musikteori«,¹⁸⁾ men dels må man ikke se bort fra, at han derved realiserede de ideer, som Schulz havde vundet tilslutning til, dels at det på netop det tidspunkt var af betydning, at de bedste af hans elever blev kvalificerede til at udfylde musiklærerstillinger ved seminarierne på udmærket måde. Andre blev som de begavede Erslevbrødre gode organister og musiklærere og bidrog på den måde til den forbedring af kirkesangen, der også for Schulz var meget betydningsfuld. De musikalsk begavede og interesserede elever har hos Zinck kunnet få en undervisning, som disse unge mennesker fra gårdmands- og lærer-hjem ellers aldrig kunne have opnået i et samfund, hvor de ligeså kvalificerede lærere var at finde i stillinger som Kongl: Kammermusicus, Kongl: Hoforganist, Kongl: Kapelmusicus eller Kongl: Kapelmester. Der har dog utvivlsomt været noget irriterende ved Zinck, og når afstanden imellem elevernes forudsætninger og det, han forventede, var for stor, har det haft en katastrofal virkning. Forstander Jens Jensen skriver i 1841, at det sikkert er rigtigt, at »han stundom har talt og sværmet for døve Øren«,¹⁹⁾ og han underbygger dermed troværdigheden af Jan Maegaards præcise karakteristik: »Der er næppe tvivl om, at Zinck har snakket folk ihjel (hans skrifter modsiger ikke Oehlenschläger på dette punkt). Han har villet gøre stoffet populært ved uendelige definitioner«. ²⁰⁾

Hvorfor det gik skævt for Zinck på det sidste, kan man jo kun gætte på. Hvis man ser på, hvad der sker efter hans afgang, er det i hvert fald en kendsgerning, at hvadenten årsagen har været nødvendigheden af at fortsætte den tidligere praksis, eller den har været

Saxtorphs ønske om at omlægge musikundervisningen, så har seminariet stået i en situation, hvor mangelen af nodemateriale var katastrofal. Det har været en utænkelig tanke, at Zinck skulle optræde i en nodeskrivers rolle, og anvendelsen af nodeskrivere ville kræve, at der forelå partiturer at skrive efter, og det ville iøvrigt koste i hvert fald 50 Rdlr. pr. nummer (at sammenligne med Zincks årsgage, der i 1809-11 blev forhøjet til 240 Rdlr.). Den tanke, at Zinck skulle have forsøgt at basere en undervisning på de vokal-værker, der er omtalt, regner jeg for utænkelig, men ikke, at han har erklæret det for ugørligt at arrangere, hvad Saxtorph senere kaldte »musikalsk Forfriskning« på Jonstrup.

Rasmus Andersen bliver musiklærer

Som »den agtværdige Professor« Zincks efterfølger vælger man den 22-årige Rasmus Andersen, der i 1809 var dimitteret fra Blaagaard. Han tilhørte altså netop en årgang, der var ramt af krigen i 1807 og dens følger for seminariet. Man ved, at seminaristerne under Københavns besættelse og bombardementet gjorde tjeneste i byen, ved vagttjeneste blandt andet. Efter kapitulationen var Blaagaard dog stadig så stærkt belagt, at de ikke kunne flytte tilbage, og i denne situation blev det hele særlig kompliceret, fordi Blaagaard jo var et internat. Saxtorph måtte derfor bede en del af seminaristerne om at rejse hjem. Blandt de 16, der blev tilbage, var Rasmus Andersen, og da musikundervisningen som omtalt gik temmelig uforstyrret videre, er det måske en af grundene til, at Rasmus Andersen i løbet af sine tre uddannelsesår nåede at lære alt det, der blev brug for på Jonstrup i de følgende år. Det omtales flere steder som en kendsgerning, at Rasmus Andersen også privat havde fået undervisning hos Zinck.²¹⁾ Jeg har ikke kunnet finde belæg for det men anser det dog for sandsynligt. Efter sin eksamen rejste han til Jylland i et år, men derefter blev han lærer i Skovlunde og kan altså i året 1810-11 meget let have været i forbindelse med Zinck. Han har i hvert fald lært mere om instrumentation, end det har været muligt at opnå som elev på Jonstrup.

I det bevarede materiale fra eksaminer i Zincks tid findes en hel del af Zincks personlige bemærkninger.²²⁾ De er ofte barske, og han giver altid meget lave karakterer. Desværre har jeg ikke kunnet finde Zincks personlige votum om Rasmus Andersen, men hans endelige

vidnesbyrd indeholder kun et ug i skønskrift og ellers en række mg'er, men ingen karakterer i sang og orgelspil. Det endelige votum er dog, at hans opførsel har været »Meget Roesværdig« og at han anses for »Meget Duelig«, og at »Han synger og spiller meget godt«, det vil sige til mg.²³⁾ Meget taler for, at der to år senere må have været andet end dette vidnesbyrd – som for eksempel resultatet af en privat undervisning hos Zinck – som kunne fremhæves til gunst for, at netop Rasmus Andersen burde foretrækkes.

Tidspunktet for Rasmus Andersens ansættelse synes at falde sammen med, at forstander Saxtorph er nået frem til at beskæftige sig med, hvad han selv betegner som seminaristernes »intellektuelle og moralske Dannelse«. Som ægte barn af oplysningstiden var Saxtorph ikke i tvivl om, at medfødte æstetiske anlæg – sammen med utallige andre anlæg – slumrede i alle mennesker, så at man kun behøvede at vække dem og derefter kunne udvikle dem i overensstemmelse med Schulz's tanker om, at musikken kunne »formilde Sæderne, forædle Følelserne, udbrede Fryd og Selskabelighed blandt Folket, og overhovedet have stor Indflydelse paa den moralske Characters Dannelse«.⁶⁾

Det fremgår af det eksisterende nodemateriale, at en meget betydelig part af Rasmus Andersens forpligtelser har været nodeskrivning.

Det hidtil ukendte nodemateriale

Det interessante ved materialet er, at det giver et billede af et repertoire, der er skabt af seminariet til brug på seminariet, uden at det direkte kan siges at have været brugt ved undervisningen. En betydelig del af repertoiret kan dateres, dels ved angivne årstal for udskrivningen, dels ved arten af de anvendte materialer, og de mange indskrevne navne i stemmerne giver oplysning om tidspunkter, hvor det i hvert fald har været i brug. Endelig har det heldige fund af andre kilder gjort det muligt at påvise nogle særlige lejligheder, hvor »det jonstrupske musikliv« har givet sig i lag med løsningen af endda meget store musikalske opgaver. Af materialet fremgår det direkte, at det alt sammen er skrevet af én mand. Udfra skriften kan det påvises, at det er Rasmus Andersen, der igennem det meste af sin tid som musiklærer (1811-1851) har måttet ofre en stor del af sin tid på arbejdet med at udskrive og vedligeholde det store materiale. En

meget stor del af materialet er allerede skrevet før 1818, da Saxtorph forlod Jonstrup. Opgaven har været at omsætte værker, der er skrevet for blandet kor og et orkester af Det kgl. Kapels daværende størrelse for den besætning, der var til rådighed på Jonstrup. Materialet viser, at Rasmus Andersen har været i stand til at løse opgaven på udmærket måde. Hans omhyggelighed fremgår af, at der findes en række partiturer, som viser, at han først har afskrevet værkerne i deres oprindelige form, og udfra den har han så lavet sine bearbejdelser af større eller mindre dele af værkerne, når der var brug for dem. Selve dette skrivearbejde har et omfang, der viser at Rasmus Andersen ikke blot har været flittig men også dygtig til at tilrettelægge sit arbejde, og jeg tør for mit eget vedkommende godt gætte på, at han har reserveret et par faste timer hver eneste dag, hvor han skrev noder.

I betragtning af, at det hele er skrevet af en og samme mand, er det mærkeligste træk ved materialet, at det er så uensartet, at en del af det lever op til de strengeste professionelle fordringer, medens andet ikke engang kan betegnes som stemmer men må kaldes »lapper«, som ikke et menneske kan tage højtideligt, men som endda har været brugt i årevis. Den hjælp, der andre steder er at hente i nodeskriverregnskaber, eksisterede ikke i dette tilfælde. Bagefter kan man sagtens være klog og se det i lyset af de skiftende tider og de skiftende arbejdsforhold, som Rasmus Andersen kom til at opleve i sine mange år på Jonstrup, men i første omgang virkede det højest forvirrende, fordi det var tydeligt, at der ikke var tale om en udvikling fra det dårlige til det bedre. Det skal derfor nævnes, at når det nu tør siges, at der kan tegnes et klart billede af forløbet, så skyldes det dels, at det meste har kunnet identificeres udfra den indskrevne sangtekst, når der manglede de ellers sædvanlige oplysninger på stemmerne, dels, at alle indskrevne navne på de seminarister, der i årenes løb har brugt stemmerne, kunne sammenholdes med håndbogen »Den jonstrupske Stat«, der indeholder oplysninger om alle lærere og dimittender fra perioden 1790-1891.²⁴⁾

Da teksten betød så meget for udredningen af alt dette, blev det også opklaret, hvad man i næsten alle andre tilfælde ville overse, at der i flere værker fandtes indskrevet to tekster, så at der udover den oprindelige tekst til en duet for de to elskende i Naumanns opera »Cora« (Naadig Himlen til os skuer / Den har hørt vor bange Røst

/ Gud velsigne selv de Luer / Som han tændte i vort Bryst) også findes teksten: Komme skal engang Guds Rige / Saa har vor Forløser sagt / Mørkets onde Hær skal vige / Naar Tidsfylden er fuldbragt.

Mange ting lod sig dog ikke forklare udfra nodematerialet alene, men det viste sig, at der i Jonstrups ældste arkivmateriale i Landsarkivet for Sjælland²⁵⁾ fandtes meget, som jeg ikke har set omtalt tidligere, og som besvarer mange væsentlige spørgsmål. Det synes derfor at være hensigtsmæssigt at omtale fundene i Landsarkivet først, fordi det derefter er muligt at gennemgå nodematerialet uden omtale af de ikke mere eksisterende problemer og de gisninger, der tidligere var knyttet til dem.

Nye oplysninger fra Det Kongl. Blaagaard-Jonstrupske Skolelærer-Seminariums arkiver

En meget væsentlig kilde, ikke kun i denne sammenhæng men overhovedet, udgør mappen med »Saxtorph'ske Koncepter 1806-18«. Under den 10. Febr. 1816 finder man her konceptet til en »Underdanigst og ærbødigst Beretning om det jonstrupske Skolelærer-Seminarium, afgivet efter det Kongl. Danske Cancellies Ordre af Saxtorph«.

Denne indberetning er et beundringsværdigt dokument. Når man tænker på, hvad der blev præsteret af spytslikkeri i denne periode, er det forbavsende at møde noget, der er blottet for falsk beskedenhed.

Saxtorph vedkender sig pligten til i alle tilfælde at få det hele til at fungere på de til enhver tid eksisterende betingelser. Der er dog ikke levnet den allermindste plads for tvivl om, at han som fagmand er den, der ved, hvordan det skal gøres, og at det er hans pligt at påpege, at mangelen på de nødvendige undervisningsmidler ofte gør det urimelig svært. Han nævner ting, som kommissionen selv har anset for nødvendige. Nogle af dem er i sin tid anskaffet men er mistet under krigen uden at blive erstattet, andre er bare blevet glemt. Der er tale om helt rimelige ønsker, og han føler ikke den mindste grund til at tigge. Der nævnes et stumt klaver med pedal til øvelsesbrug for dem, der lærer orgelspil, en flåde eller båd, så svømmelæreren kan slippe for at stå i vandet i timevis medens han hjælper den ene elev efter den anden,²⁶⁾ og han minder om nogle træer, »300 Kjerne-Stammer«, som er lovet ham til udplantning, og da han åbenbart ved, hvordan man plejer at reagere, tilføjer han med det samme,

at han har prøvet at dyrke dem selv, men at de bliver ædt af dyrene om vinteren. Han lægger ikke skjul på, at han anser seminariets økonomiske forhold for håbløse og påpeger, at de kunne afhjælpes, hvis man ved ledighed ville besætte sognepræste-embederne i nabo-sognene med seminariets lærere og lade en del af indtægterne gå til seminariet.

Saxtorph har udmærket godt vidst, at det ikke var, hvad kancelliet forventede at modtage, men han udformer hele sin beretning, som om det er en selvfølge, at kancelliet har bedt om den for at blive underrettet om, hvad der i fremtiden kan gøres til seminariets bedste og på hvilke punkter, man bedst vil kunne gøre en indsats.

I den her foreliggende sammenhæng er det væsentligste afsnit det, hvor Saxtorph omtaler betydningen af »de af Naturen medgivne æstetiske Følelsers Opvækkelser og Skjærpelse«. Det hedder: »Forfriskning efter Arbejdet behøver Seminaristerne«. Han vender sig skarpt imod dem, der mener, at seminaristernes arbejde er så afvekslende, at det er »forfriskende« i sig selv, idet han påpeger, at alt, hvad der af andre er fastsat til bunden tid og sted, har et moment af »tvang« i sig, og at det iøvrigt er og bliver arbejde. Han er altså på dette punkt langt mindre naiv end Schulz og andre pædagoger fra oplysningstiden, der oplevede de sørgeligste skuffelser, fordi deres undervisning ikke blev modtaget som Manna fra himlen af oplysningshungrende elever. Mange havde som Schulz den opfattelse af deres fag, at det »allerede i og for sig selv var saa tillokkende«, at tilegnelsen ikke blev regnet for arbejde.⁶⁾

Også på dette punkt er det som om Saxtorph på forhånd kender reaktionen på det, han siger og derfor med det samme besvarer den ved at præcisere, at for ham er deltagelse i undervisningen en pligt og et arbejde, der ikke kan have forbindelse med det, han kalder »Aands Forfriskning«, som på den anden side heller ikke består i hvile »men i at have for en Tiid frie Raadighed til at anvende sine Siæleevner paa en selvvalgt Gienstand«.

Det er en sådan »Forfriskning«, der skal føre seminaristerne frem til en videre intellektuel og moralsk dannelse, og det gør ham ondt at konstatere, at seminariet fuldstændig savner de midler, som det ville være rimeligt at kunne stille til rådighed for enhver, der ønskede at benytte sig deraf.

Saxtorph fastslår, at seminaristerne navnlig i vinterhalvåret har et

stort behov for læsning, som seminariet ikke kan imødekomme, fordi Conferentsraad Moldenhawer som bibliotekar ved Det store kongelige Bibliotek har misligholdt en truffet aftale om, at man derfra skulle sende dubletter af egnede danske bøger til seminariet.²⁷⁾ Kun én gang i løbet af de 25 år har seminariet modtaget en stak bøger og pjecer, i alt 443, hvoraf de fleste var enten defekte eller uindbundne, så de blev slidt altfor hurtigt op, og i Cancelliet ved man meget vel, at seminariet ikke har råd til at lade noget indbinde. Ganske uærbødigt henstiller Saxtorph derfor, »at det høye Collegium saa snart som mueligt vil udfinde de dertil passende Midler«.

Saxtorph taler derefter om kunsten som en kilde til »Forfriskning«, og han taler med varme om musikken, idet han ærbødigt håber på det høye Collegiums tilslutning til den opfattelse, at netop i seminaristernes tilfælde, hvor musikken har betydning i deres fremtidige gerning, er der ingen anden kunstart, der er så velegnet til deres »Forfriskning« som musikken. »Men ogsaa her maa Seminariet beklage at savne det fornødne, og at de Bestræbelser og møjsommelige Arbeide med Nodeskrivning, som dets utrættelige Musiklærer har anvendt og endnu stedse anvender paa at samle hensigtssvarende Materialier, og udenfor de egentlige Undervisningstimer anwise og opmuntre Seminaristerne til at betjene sig af dem, standser saare betydeligen ved den totale Mangel, her er paa de fornødne Instrumenter, dem man sjælden kan vente, at Seminaristerne paa nogle enkelte heel maadelige Violiner nær, medbringe, eller have Raad at anskaffe.

Ved Hjælp af laante Instrumenter er Seminariet for Øyeblikket istand til i sine Forfriskningstimer til Afvexling at anstille Musikøvelser saavel af smaa Instrumental-Sager, som af passende Vocalmusik, fornemmelig Chor, Hymner o. d. l. ledsaget af 7 à 8 Instrumenter; men naar enhver tager sit Laan tilbage, og de Seminarister, som for Øyeblikket ere her, afgaae og tage deres Instrumenter med, falder denne heele Øvelse bort, og de dertil saa møjsommeligen samlede Materialier ligger ubrugte til ingen Nytte«.

Det sker så sjældent, at det opleves som et mirakel, når man på ét sted finder klare og nøjagtige svar på så mange spørgsmål. Det kan altså herefter betragtes som en kendsgerning, at den musikalske virksomhed på Jonstrup i 1816 dels bestod i undervisningen i eksamensfagene, dels havde karakteren af »Forfriskning« i form af øvelsesti-

mer, hvor man dyrkede mindre instrumentale værker og værker for kor og et lille orkester. Udover at forklare, hvad det fundne materiale skulle bruges til, er Saxtorph desuden så venlig at bekræfte, at det hele er skrevet af seminariets »utrættelige Musiklærer«.

I de materialer, som jeg regner for de tidligste, er orkesterbesætningen: Violin 1, Violin 2, Viola, Violoncello, Fløjte 1, Fløjte 2 og Fagot. I nogle få tilfælde findes der desuden en cembalo-stemme, men det er nok sandsynligt, at der i alle tilfælde har været spillet »klaveer« efter partituret af den, der ledede musikken. Det passer udmærket med Saxtorphs oplysninger om, at flere af seminaristerne havde violiner, og da fløjten på dette tidspunkt var et meget dyrket amatørinstrument, lyder det sandsynligt, at de seminarister, som »afgaar og tage deres Instrumenter med«, har spillet fløjte, også at der kan have været en, der havde en cello. Fra Det kgl. Kapel har seminariet lånt en bratsch og en fagot. Bratschen har været nødvendig for at man i hvert fald havde en strygekvartet at bygge på, og stemmerne viser, at fagotten først og fremmest bruges som fordobling af celloens stemme. Den har meget sjældent en selvstændig rolle men har erstattet den manglende kontrabas.

Om materialet i Landsarkivet for Sjælland skal det endnu nævnes, at det selvfølgelig er en stor mangel, at der savnes regnskabsmateriale. For perioden 1806-39 er der intetsomhelst, og det er ikke muligt at konstatere om der for eksempel har været engageret professionelle musikere ved seminariets officielle jubilæums-fester.²⁸⁾

De vigtigste oplysninger findes spredt i den ikke-registrerede korrespondance. Som svar på sit nødråd ved 25-års jubilæet modtager seminariet udover tilladelsen til at beholde de lånte instrumenter yderligere nogle klarinetter, en obo, endnu en fagot og en piccolo og et halvt år senere to valdhorn fra Det kgl. Kapel.²⁹⁾ At disse instrumenter ikke mere kunne opfylde de krav, som stilles af professionelle musikere, der i enhver henseende byder instrumenter en top-belastning, betyder ikke, at de ikke har kunnet gøre god fyldest på Jonstrup. Et brev, underskrevet af 5 generaler personligt, er en så sjælden ting i et seminarie-arkiv, at det bør nævnes. De tager i fællesskab ansvaret for, at Jonstrup seminarium får tilladelse til at låne et sæt pauker fra Københavns arsenal.³⁰⁾

Et kvartbind med en »Fortegnelse over de Bøger, som tilhøre Seminariet paa Jonstrup«, der er afsluttet i 1860, er interessant, fordi

den er påbegyndt langt tidligere, men bøgerne er indført på en sådan måde, at det er muligt at se, hvad der fandtes, da fortegnelsen blev påbegyndt, og stort set også den rækkefølge, i hvilken de andre bøger er blevet indført. Hvis det udfra håndskriften kunne bestemmes, hvem der har påbegyndt fortegnelsen og dermed også det omtrentlige tidspunkt, ville den sikkert kunne fortælle en hel masse, men jeg har ikke kunnet ofre tid på det. Det er vel sandsynligt, at det er en af lærerne, der har ført denne fortegnelse?

Selvom formålet med mine undersøgelser fortrinsvis var at klarlægge alle detaljer vedrørende »Forfriskningen«, ville det være forkert at forbigå, at det, trods delvis uorden og større og mindre lakuner i materialet er muligt at hente væsentlige oplysninger om, hvordan man rent praktisk tilrettelagde eksamen i musik.

Om kravene ved eksamen i musik

Der findes i Landsarkivet et omfangsrigt materiale: »Censurering m.v. de aarlige Eksaminer vedk. 1794-1819«. Det oprindelige indhold har været alle afleverede skriftlige opgaver og de enkelte censorers bedømmelser, som også omfatter de mundtlige prøver og prøverne i sang og orgelspil. På grundlag af disse bedømmelser udfyldes et trykt skema med de opnåede gennemsnitskarakterer i de enkelte fag, der igen regnes sammen til den »Hoved-Characteer«, der er den ene trediedel af det endelige vidnesbyrd, der også indeholder en udtalelse om »Opførsel« og om »Duelighed som forsanger i Kirken og i Orgelspil«. Det må tilføjes, at der på et tidspunkt optræder en ny rubrik på det trykte eksamens-skema: »Choraler paa Violin«, og der gives en karakter i dette, men skønt det nævnes i reglementet fra 1818, at »Især bør den, der mangler Evne for Sang, sørge for at have bragt det saa vidt paa et Strenginstrument eller Klaveer, saa at han kan lede Sangøvelser i en Skole«, gives der ikke noget særligt vidnesbyrd om »Duelighed som Leder af Sangøvelser i Skolen«.

Komplet er materialet ikke, men da der er år, hvor alt vedrørende Skrivning eller Regning eller Musik er komplet, er det alligevel omfangsrigt nok til, at det kan konstateres, at kravene og reglerne ved eksamen lige fra begyndelsen svarer til det, der vedtages som »Reglement for samtlige Skolelærer-Seminarier i Danmark« af 10. februar 1818. Da det Blaagaard-Jonstrup'ske seminarium direkte blev ledet af skolekommissionen, og da dens medlemmer mødte op som

censorer ved eksamen i hele den første tid, er det ikke mærkeligt, men der kan være grund til at bekræfte rigtigheden af Jens Jensens oplysning om, at reglementet stort set blev skrevet af Saxtorph alene på grundlag af erfaringerne fra Blaagaard-Jonstrup, skønt opgaven var betroet til et tre-mands udvalg med amtsprovst Hammond og biskop Boisen som de to andre medlemmer.³¹⁾

Blandt de »Saxtorph'ske Koncepter« findes også konceptet til dette reglement. Det er praktisk taget uden rettelser, og der findes indlagt et par småbreve fra Hammond om detaljer, men der er intet fra Boisen, der udarbejdede sit eget forslag.

Reglementets senere skæbne synes at vise, at det næppe har været klogt, men forståelseskloften kan have været så dyb, at der ikke fandtes andre muligheder. Man følger altså praksis fra Jonstrup, og en sammenligning med materialet vedrørende eksaminer viser for eksempel, at selv sådan noget som de undtagelses-bestemmelser, der findes i reglementet for seminarier, der ikke underviser i musik, hele tiden har været gældende for et antal seminarister på Blaagaard-Jonstrup, men kun for sådanne, som »aldeles ere nægtede Anlæg til Musik«. De har også på Jonstrup kunnet forlade seminariet med udmærkede vidnesbyrd, kun med den påtegning, at de »kan ikke forestaae Kirkesang«, så at de kun kan blive lærere på steder, hvor dette ikke er nødvendigt. Da det blandt andet i 1804 er indskærpet fra kommissionens side, at »aldeles« betyder *aldeles*, har der været adskillige, der har måttet kæmpe med musikundervisningen igennem tre år for at opnå dette tvivlsomme vidnesbyrd: »Kan temmelig godt forestaae Sang i Kirken og Orgelspil«, hvor »temmelig godt« betyder tg. Man fristes til at have ondt af denne gruppe, men det er måske dog et spørgsmål, om det ikke har været en fordel, når de skulle søge stilling, at det ikke kunne bruges imod dem, at de *aldeles* ikke kunne påtage sig denne del af forpligtelserne, hvis de iøvrigt havde andre fortrin, eller de »kendte nogen«?

Meget værdifulde oplysninger fremgår også af fire hidtil ukendte skemaer for eksamen i musik i årene 1812, 1817, 1818 og 1821.³²⁾ De gengives i deres helhed som bilag nr. I-IV.

De giver et billede af de koraler og »folkesange«, man dyrkede i denne periode og viser, at det stort set var de samme, som man møder i de håndskrevne nodebøger fra Blaagaard, og som man bruger længe efter, fordi der opstår et særligt repertoire af »skolesange«. Her over-

lever for eksempel klub-viserne så længe, at jeg endnu i midten af 1920'erne på Aalborg Katedralskole har sunget en vise som »Der var en Kjæmpe Goliath«. Det må endda være en af dem, vi har sunget mange gange, for jeg kan den udenad endnu, skønt jeg ikke i de mellemliggende år er stødt på den en eneste gang, før jeg genså den her. Skemaerne viser også, at man har lagt vægt på at vise, at man tog »Forfriskningen« så alvorligt, at det svarer til, hvad man efter Schulz's mening burde kræve. En sammenligning med eksamenspapirerne viser dog, at der heller ikke i årene 1817 og 1818 blev givet karakter i andet end det, der kræves ifølge det senere reglement. Det skal bemærkes, at skemaet fra 1818 er skrevet af Saxtorph med egen hånd til den sidste eksamen i hans tid som forstander. Det har karakteren af en manifestation og bekræfter opfattelsen af, at han personligt har været stærkt engageret i sagen. Det skal dog tilføjes, at man ikke har budt eleverne at indstudere al denne musik i tiden for deres eksamensforberedelse. Som det vil fremgå af det følgende, er det både i 1817 og 1818 gentagelser af musikalske »bedrifter« fra det forløbne år.

Om det, der krævedes ved eksamen skal det endnu bemærkes, at det for Zinck med hans Bach'ske tradition har været et naturligt og rimeligt krav, at man skulle kunne spille fra bladet efter en koralbog, der var noteret med melodi og becifret bas, og at det skulle være i »reen Sats« uden parallelle kvinter og oktaver. Som det fremgår af Rasmus Andersens skemaer, har han ikke ment, det burde forlanges uden en vis forberedelse, og han lader dem derfor opgive et antal koraler til eksamen, fordi han vel har fundet det vigtigere, at der blev spillet pænt på orgel, end at det absolut var efter »becifret bas«. Allerede med hans egen udgave af Zincks koralbog fra 1820 er det delvis overflødigt, og Weyses koralbog fra 1839 og alle senere koralbøger indeholder gennemført 4-stemminge udsættelser og gør derved Zincks krav helt overflødigt.

NOTER

1. DANIA SONANS, bd. VII: »Balders Død«. Et heroisk syngespil i tre handlinger. Tekst af Johannes Ewald. Musik af Johann Ernst Hartmann. Udgivet af Johs. Mulvad. Edition Egtved, 1980.
2. Frimodige Yttringer over Musikens gavnlige Anvendelse i Staten ved offentlig og grundig Underviisning og Dyrkelse. Det danske Cancellie helliget af H. O. C.

- Zinck. Professor og Sanglærer, Jonstrup i Vinteren 1810. s. 9.
3. Memoirer og Breve, udgivet af Jul. Clausen og P. Fr. Rist, Bd. 12, 1917. En københavnsk Grosserer's Ungdomserindringer, 1786-1816. Optegnelser af Marcus Chr. Bech: »Her lærte jeg at læse og skrive samt at synge, for det meste Arier og Sange, samt Chor af danske Syngespil som »Høstgildet«, »Peters Bryllup«, »Chinafarerne« o.a.« Det omtales iøvrigt som almindeligt af Rudolph Bay i: Om Kirkesangen i Danmark og Midlerne til dens Forbedring, 1840.
 4. Planen er gengivet i facsimile i J. Boisen Schmidt: Læreruddannelsen og Jonstrup Statsseminarium i 190 år. Udgivet af Jonstrup Statsseminarium, Kgs. Lyngby, 1981.
 5. Sven Erik Nordenbo: Pædagogik. I Københavns Universitet 1479-1979, Bd. X: Det filosofiske Fakultet, 3. del, Kh. 1980. Herfra er hentet de oplysninger, der her gives samlet:
 Joh. Andr. Cramer og Jens Schelderup Sneedorff findes begge i kredsen, der i 1759 grundlægger »Selskabet til de skønne og nyttige Videnskabers Forfremmelse«. Sneedorff's »Den patriotiske Tilskuer« er en direkte fortsættelse af Cramers »Der nordische Aufseher«.
 Sneedorff og Joh. Bernh. Basedow er begge ansat ved Sorø Akademi i årene 1753-61. Basedow bliver gift med Sneedorffs kusine, Jfr. K. F. Plesner. Basedow oppebærer iøvrigt fortsat pension herfra.
 I 1781 grundlægger Cramer som universitetskansler seminariet i Kiel, direkte opfordret af A. P. Bernstorff. Samtidig erhverver Cramer i sit andet ægteskab gården Søbo ved Faaborg og står i den følgende tid i nær forbindelse med Ludvig Reventlow.
 Joh. Fr. Oest bliver efter studier hos Basedow huslærer på Brahetrolleborg, fra 1795 bliver han førstelærer på Bernstorffsminde.
 J. C. G. Claussen er seminarist, senere lærer fra Kieler-seminariet. Han bliver efter studier i Rekahn skoleinspektør for Schimmelmans skoler på Lindenberg, lærer sig dansk på Trolleborg og bliver efter gentagne studier i Rekahn Blaagaards første-lærer.
 I centrum er det altså også i denne sammenhæng navnene Bernstorff, Reventlow og Schimmelman og den kreds omkring den tyske Sct. Petri Kirke i København, som Frederikke Brun skriver om, og derfor også den senere biskop Fr. Münter.
 6. Tysk: Gedanken über den Einfluss der Musik auf die Bildung eines Volks und über deren Einführung in den Schulen der Königl. Dän. Staaten. Kh. 1790.
 Dansk: Minerva, et Maanedsskrift. Februarii Maaned 1790, s. 254.
 7. At der også her kan have været andre grunde end hans kvalifikationer fremgår af en bemærkning fra Saxtorphs side i brev af 13. april 1812, hvor det hedder, at Zinck var »i R's og S's Kridthus, og som de, der kom deraus'en fra, maatte ogsaa han have et Sommer-Lyststed paa Blaagaard«. Citeret efter J. P. Jørgensen: Blaagaard Seminarium. Jonstrupbogen, 1924, s. 58.
 8. Historiske Efterretninger om det Blaagaard-Jonstrupske Seminarium fra dets Stiftelse indtil denne Tid. Meddeelte, i Anledning af dets Jubelfest den 15de Marts 1841, af J. Jensen, Seminariiforstander. Reitzel, Kh. 1841. (J. J.) s. 29-32.
 9. I Danmarks Pædagogiske Biblioteks arkiv findes tekst- og nodebog, dateret: Bla-

gaard den 16de October 1803 af G. Sinding. På Jonstrup Statsseminarium findes en nodebog, og da bindet er gået af, har den fået påtegningen »Skræven af Esbensen«, og Esbensen kan kun være den (da det blev skrevet åbenbart bekendte) Andreas Esbensen, dim. fra Blaagaard 1794 og fra 1795 andenlærer ved Bernstorffsminde.

Disse indholdsfortegnelser vil sammen med en fuldstændig fortegnelse over alt det musikalske materiale, som er fundet på Jonstrup seminarium, blive bragt i Dansk Årbog for Musikforskning, 1982.

10. I det under 7 nævnte brev omtaler Saxtorph, hvordan det begyndte godt med lærerne Claussen og Riber, men hvordan skolekommissionen derefter med lodder og trisser anbragte folk ved overførelse af pension fra andre departementer. Da de viste sig uegnede, ansatte kommissionen Saxtorph, men man kunne så ikke skaffe en fuld gage. Derfor begyndte Saxtorph i juli 1799 »paa forventet kongelig Approbation, der endnu ikke var kommen den 14. Februar 1801«. Som det også fremgår af J. J. s. 46, forhøjes Saxtorphs gage ikke ved Claussens død, og en egentlig forstander-gage oppebærer han ikke før 1810.
 11. Protokol over Seminaristerne med alfabetisk Register. 1791-1814. Det anførte findes under nr. CCIV, som iøvrigt er Rasmus Andersen. Landsarkivet for Sjælland, se under note nr. 25.
 12. Af Pligtanker, I, nr. 2, 1793. Her citeret efter: Ludvig Helweg: Den danske Kirkes Historie efter Reformationen, Bd. II, 1855, s. 277.
 13. Af reglementet for Blaagaard af 31. oktober 1792, citeret efter Jonstrupbogen, 1971:
 - § 1: Samtlige Seminarister og enhver især bør imod deres Lærere vise den tilbørlige Agtelse og uden Genstridighed følge deres Befalinger og Anordninger, da disse, som deres nærmeste Foresatte paa Seminariet, ogsaa have Opsyn med deres hele Forhold, saavel i Læretimerne, som den øvrige Tid, og da deres tilkommende Befordring vil berøe paa det Vidnesbyrd, deres Lærere, efter bedste Overbevisning, kunde give dem.
- Af reglementet for Blaagaard af 1. maj 1806, citeret efter Jonstrupbogen, 1960:
- § 1: Det forudsættes, at den, der lader sig optage som Seminarist, er tilstrækkeligen overbeviist om sit tilkommende Kalds Vigtighed. Saa bør da ogsaa den Tanke, at han engang skal have Indflydelse paa mange Menneskers timelige og evige Vel, stedse være levende i hans Sjæl, og stedse være Bevæggrunden til alle hans Bestræbelser.
 - § 2: Han bør vise utrættelig Arbejdsomhed i Betragtning af, at de tre Aar, ham forundes til sin Undervisning og sædelige Dannelse, ville hastigen bortløbe, og han siden i Embedet ikke vil finde Tid og Lejlighed til at indhente det Forsømte.
 - § 3: Da intet Arbejd har Fremgang uden ved stræng Ordens Iagttagelse, saa bør han holde sig den i Seminariet indførte Orden efterrettelig, saaledes som den af Seminariets Foresatte bestemmes, enten umiddelbart, eller middelbart ved Seminariets Lærere, som hans nærmeste Foresatte; og ingenlunde paa egen Haand tillade sig den mindste Afgang derfra, som han let begriber at kunne volde skadelig Uorden, naar hans øvrige Medseminarister, forledte ved hans

Exempel, toge sig samme Frihed.

14. Citeret efter R. C. Mortensen: Nogle Bemærkninger i Anledning af de 125 Aar fra 1809 til 1934 paa Jonstrup. Jonstrupbogen 1935. s. 7.
15. Dansk Årbog for Musikforskning, 1982.
16. J. J., s. 57-58. Jens Jensen går så nøje i detaljer, at han gør rede for, hvor mange kommoder, der blev bragt til Borchs kollegium, hvor de brændte, og hvor mange, der blev bragt til Regensen, hvor de ikke brændte. Det samme gælder sengetøj, sengesteder, et ur, »en Electricermaskine og et galvanisk Batteri, ... et skjønt Orgel (ført did fra Husum Slot, som det før tilhørte) og nogle Fioliner«. Også »24 Favne af Seminariets Brænde, 9 Fag Plankeværk« o.s.v. Intet synes at være glemt.
17. Samme kilde som nævnt i note nr. 14: »Ham, den eneste tilbageblevne fra hiin Tiid, da Stiftelsen først skulde grundlægges, den agtværdige Professor Zinck, burde jeg først ihukomme, fordi han i Sandhed, ligesom de fordums Arbeidere i Viingaarden, haver baaret Dagens Byrde og Hede. Forandring af Læremaade var ikke her at befrygte. Den udstødte Sæd skal ikke vorde forstyrret«.
18. Joakim Larsen: Bidrag til den danske Folkeskoles Historie, II, 1893, s. 185.
19. J. J., s. 43.
20. Jan Maegaard: At give hensigtsvarende Underviisning i Musiken, i Festskrift Gunnar Heerup, 1973, s. 15.
21. J. P. Jørgensen: Jonstrup under Wegeners Styre. Jonstrupbogen, 1925, s. 51.
22. Der er aldrig tale om, at nogen kan noget mere eller mindre godt. Typiske Zinck-udtalelser fra 1809:
»Peetz: Har Stemme og spiller flere Instrumenter. Kan ikke spille Choral med Harmoni«.
»Gildsig: Spiller godt Choral. Har liden Stemme og intet Gehør«.
23. Samme kilde som note nr. 11.
24. Den jonstrupske Stat. Personalhistoriske Meddelelser om det kgl. blaagaard-jonstrupske Seminariums Lærere og Dimittender 1790-1884 med Tillæg og Rettelser til 1891, samlede af Anders Petersen, fhv. Lærer i Valløby. Kjøbenhavn. Paa Udgiverens Forlag, 1891.
25. Hvad der er bevaret, findes i Landsarkivet for Sjælland under: Det Kongl. Blaagaard-Jonstrupske Skolelærer-Seminarium. I arkivets interne kartotek er der 3 forskellige sedler, der er meget detaljerede og giver et godt overblik over lakuner, der for eksempel for regnskabsvæsenets vedkommende kan være af betydeligt omfang som for eksempel den fuldstændige mangel af regnskaber fra perioden 1806-44. De 3 grupper er:
A: Protokoller og Dokumenter Seminaristerne vedk.
B: Regnskabsvæsen og Inventar.
C: Korrespondance.
26. Tanken om at stå i vandet på den måde må have gjort indtryk på nogen i kancelliet. I hvert fald retter man henvendelse til Admiralitetet og spørger, om man derfra ville kunne hjælpe den frysende svømme-lærer. Henvendelsen giver resultat: Admiralitetet lader fremstille en tegning til en flåde, som kancelliet derefter kan sende til Jonstrup, der formodes at kunne lade den bygge på sit eget værft.
27. I betragtning af, at Moldenhawer var en højt hædret person, og at skolekommis-

sionen var Saxtorphs foresatte, er det velgørende at opleve Saxtorphs helt uimponerede omtale af sagen. Han lægger overhovedet ikke skjul på, at der efter hans mening er tale om ligegyldighed og forsømmelse i forhold til en sag af vital betydning for seminariet: »Strax i 1791 var Seminarii Direction betænkt paa at skaffe det Midler til ogsaa i denne Post at opfylde sin Hensigt. Man udbad sig derfor af Hr. Conferents Raad Moldenhawer, som Bibliothekar ved Det store Kongl. Bibliothek, at udvirke, Tilladelse til at faae Seminariet overladt saadanne Doubletter af danske Bøger, der kunde ansees som gavnlig Læsning for Seminaristerne, hvilket han i de for Seminariet mest smigrende Udtryk lovede at paatage sig som en behagelig Forretning. Desuagtet varede det 17 Aar, inden det (seminariet), uagtet gentagne Paamindelser og fra hans Side gentagne Løfter, saae nogen Frugter af hans Bestræbelser i denne Henseende...«

28. En undersøgelse viser, at Det kgl. Kapels tjeneste på teatret hverken i 1816 eller i 1841 ville stille sig hindrende i vejen for en medvirken på Jonstrup, selvom den måtte formodes at ville tage hele dagen og muligvis også aftenen. Det samme ville i givet fald også gælde for sang-solister af teatrets personale.
29. Ved skrivelse af 13. Jan. 1817 meddeler overhofmarskal Hauch, »at Concertmeisteren, Professor Schall er bleven tillagt fornøden Ordre, paa Begiæring og imod Quittering at udlevere...«
Ved denne skrivelse bekræftes det desuden, at det er helt legitimt, at der i Jonstrup seminariums besiddelse befinder sig en bratsch, der er brændemærket med det C VII mærke, som ellers kun findes i Det kgl. Kapels gamle instrumenter. Det er: »den Bratsch, som Herr Professoren forhen har erholdt til Laans«.
30. Skrивelsen er resultatet af drøftelse i »Det Kongl. General Commissariats Collegio« den 31. maj 1817.
31. J. J., s. 37-38. I en fodnote oplyser Jens Jensen, at provst Hammond fik indført en bestemmelse om, at »ingen Dimittend kan faae høiere Hovedkarakter en den, han har for Skjønkrift«. Man forstår, at det har gjort et stort indtryk på netop Jens Jensen, der i 1817 forlod seminariet med hovedkarakteren »Meget duelig med Udmærkelse« på grundlag af 15 gange rent ug, 3 gange mg⁺ (Sang, Orgelspil og Haugedyrkning) samt et mg- i Haandskrift. Var han blevet dimitteret et år senere, ville det være blevet uden udmærkelse og med mg- i hovedkarakter.
32. Da jeg har ment, at det var praktisk, har jeg i alle skemaer tilføjet de numre, som de pågældende sange og salmer får i melodisamlingen til Lützens »Huus og Skolesangbog«, der udkommer i 1819 i Zincks koralbog og i Evangelisk-christelig Psalmebog.

BILAG I-IV

Bilag I.

Schema til Examen i Musik, 1812

1. Claveerets Inddeling i Octaver. Scala og Fortegnene.
2. Tactarterne og Nodernes Forhold.
3. Pauserne og Punkterne.

4. Intervallerne.
 5. Midlerne, hvorved man bedst træffer adskillige Intervaller som Terzer, Quarter, Qinter, Sexter o.s.v.
 6. Forhøjelsestegnet og Fornedrelsestegnet samt Tilbagekaldelsestegnet, hvorved de forskellige Tonearter dannes.
 7. Tonearterne, Forskjellen imellem dur og mol.
 8. Hvad forstaaes ved Tonica, Grundharmonie og Ledetoner.
 9. Dissonantser og Consonantser, deres Egenskaber, samt hvad der forstaaes ved deres Forberedelse og Opløsning.
 10. Treklange, af hvilke Intervaller de bestaae, samt hvor mange Slags Treklange, der gives.
 11. De forskellige Beliggenheder af Treklange.
 12. De Biaccorder, der fremkomme af Treklange ved at ombytte Grundtonen med deres Terz eller Quint og hvorledes de beziffres, samt hvorledes man i Begyndelsen lettest finder disse Accorder paa Claveeret.
 13. Septimaccorden, dens forskellige Beliggenheder, og af hvilke Intervaller, den er sammensat, samt hvor mange Slags Septimaccorder, der gives.
 14. De Biaccorder, der udspringe af Septimaccorden, samt hvorledes de beziffres.
 15. Om de tilfældige Dissonantser, eller Forholdningerne, og hvorledes de beziffres.
 16. Hvad forstaaes ved Octav- og Quint-Feil, og hvorledes de undgaaes.
- (Der følger så en liste med numrene på de koraler, som henholdsvis første og anden klasse har nået at gennemgå og en liste med numrene på de koraler, der udgør dimittendernes pensum i orgelspil. I sang skulle de jo opgive samtlige koraler i Zincks koralbog). Så følger:
- Af trestemmige Sange med alle tre Klasser har jeg gennemgaaet følgende, som dels vare dem lidt bekendte, dels ogsaa ubekendte:

Al Naturen toner.	
Brødres Forædling.	
Alt, hvad som Aande har.	
Tak, o Giver!	23
Blide Sang miskundelig.	1
Slutter Kreds, vi vil til Lyset føre.	
Straal i din Vældes fulde Pragt.	153
Du Plet af Jord.	149
Paa Tidens de rullende Bølger.	49
O Brødre, Timen lyder.	48
Hver ærlig Dansk.	
Hver, som hylder gjerne Pligt og Tro.	

Bilag II.

Forslag til Musikprøven ved Examen den 30. Jun. 1817.

A. Samlet Prøve.

1. Instrumental Musik:

- Ouverture af Festen i Walhall.
2. Chor med Instrumental Ledsagning:
Vidt over Verden gaaer etc., af »Athalia«.
 3. Motett uden Instrumenter:
Æonen fødes, Den forgaaer etc.
 4. Folkesang med Instrumental Ledsagning:
Hver ærlig Dansk etc., efter Slutningschoret i Festen i Walhall.
 5. Choralsang med Instrumental Ledsagning:

Choralbog		Psalmebog
nr.		nr.
124	O, priser Herren	463
120	Vor Gud han er	190
103	Paa Gud alene	297
100	Op! alle som paa	30
78	Mit Haab og Trøst	87
67	Lover den Herre	189
59	Jesus han er	136
40	Hvo veed, hvor nær	410
91	O Fryd, o Held	166
36	Hvad kan os komme	374
6	Alene Gud	3

Af ovenstaaende Choraler vælges een eller flere efter det høje Collegiums gunstige Befaling.

B. Særskildt Prøve.

Hver enkelt Seminarist, af dem, som dimitteres, maa, naar han fremkaldes, ved Nummer udtrække sig een eller flere Melodier af Choralbogen til at afsynge ene; ligeledes een eller flere Melodier af Choralbogen til at spille paa Orgelet.

Det bemærkes, at der heller ikke dette år gives andre karakterer end de sædvanlige i »Sang« og »Orgelspil« på grundlag af præstationerne ved den »særskildte prøve« i det obligatoriske stof.

En renskrift af teksterne til numrene A. 2, 3 og 4 foreligger med rektor Saxtorphs påtegning: »ved Examen, d. 30. Jun. 1817« blandt »Diverse Dokumenter« i Landsarkivet.

De samme tekster finder man gengivet i »Jonstrupbogen« fra 1925, men her fejlagtigt gengivet som teksten til kantaten ved den 25de Stiftelsesfest i 1816.

Bilag III.

Schema til Prøve i Sang og Musik ved Afgangsexamen i 1818.

A. Choralsang.

- a. Eenstemmig:
Alle Choralerne i Zincks Choralbog.

b. Tostemmig:		Psalmebog
Choralbog		
nr.		nr.
+ 4	Guds Priis forkynde Himlene	6
+ 6	Aleene Gud	3
28	Guds Soel oprinder	8
32	O Jesu Christ	412
+ 36	Vi samles for Dit Aasyn	374
38	Hvo ikkun	301
40	Hvo veed, hvor nær mig er	410
+ 44	I Jesu Navn	135
45	O Gud, Dit Væsens Majestæt	19
+ 49	Jeg ved Jesum fryder mig	121
53	Jesu, i Din Død	163
58	O Jesu Christ	394
59	See, han kommer	136
66	Vor Gud er idel Kjærlighed	33
88	Alting tjener dem til Bedste	58
+ 100	Op hver, som Jordens Kreds	30
103	Paa Gud aleene	297
+ 106	Saa er vor Høst	465
114	Gud og Fader!	377
+ 120	Vor Gud han er	190

B. *Folkesang.*

lil, o Ven! fra Stadens skumle Mure.	
Hvad troer Du Mennesket at være.	50
Hver ærlig Dansk.	
Tak o Giver! tak.	23
Brødres Forædling.	
Manden med Glas i Haand.	
Viisdom og Kraft og Dyd.	
Alt hvad som Aande har.	
Al Naturen toner.	
Som Fædrelands Sønner.	
Glædens blide Hyldeinde (?)	
Langt meer end Guld.	
Brug den Tid, du lever.	
Du Plet af Jord.	149
Straal i Din Vældes fulde Pragt.	153
Vil du den sande lykke finde.	57
Eenige Brødre, det ville vi være.	
Nu smile paa nye.	28
Skaal for den, som viis i Livets Vaar.	147
Vil du være stærk og frie.	

C. *Instrumental Musik.*

a. Sang-Musik.

I) med Acc. af Blæseinstrumenter.

1) Choraler.

(her nævnes igen 11 koraler, hvoraf de 8 er de med + mærkede af de ovenstående. Dertil kommer:)

124	O priser Herren	463
67	Lovsynger Herren	12
122	Til Dig, o Gud	73

2) Motetter.

1. Gud med os er.
2. Lad Dyd og Sandhed blandt os boe.
3. Lovsynger Gud, den Store.
4. Pindse-Motet.

II. med fuldt Accompagnement.

1) Kirkemusik.

1. Slutningschor af Thaarups Hymne.
2. De to sidste chor af Schultzes Passions-Cantata.

2) Anden Sang-Musik.

1. 2de Chor af Op. »Cora«.
2. 2de Chor af »Peters Bryllup«.

b. Anden Instrumental Musik, bestaaende i Ouverturer, Sinfonier etc.

D. *Orgelspil.*

Alle Choralerne i Prof. Zincks Choralbog, tilligemed adskillige Forspil og Orgelstykker.

Bilag IV.

Fortegnelse over harmoniske Sange, Choralmelodier og Motetter, som de Seminarister have lært, som dimitteres til 1. Juli 1821.

Sange:		Choraler:	
		Choralbog	Psalmebog
For Glæden i Venskab at finde.	89	nr.	nr.
Dannevang ved grønne Bred.			
Duftende Enge og kornrige Vange.		36	Vi samles for Dit Aasyn her. 374
Vort Fødeland var altid rigt.	177	6	Aleene Gud. 3
Dersom du vil frie og let.	14	40	Hvo veed, hvor nær mig er. 410
Hvor let til Kamp det Sværd		44	I Jesu Navn. 135
at drage.	162	100	Op, hver som Jordens Kreds. 30
Fædreland! Fædreland!	152	114	Jesus lever, Graven brast. 168
Skaal for den, som viis i Livets Vaar.	147	126	O Gud, Du smiler fra det Høie. —
Tak o Giver! tak.	23	106	Saa er vor Høst til ende. 465
Iil o Ven!		49	Jeg ved Jesum fryder mig. 121

Paa Tidens de rullende Bølger.	49	86	Nu rinder Solen op.	477
Til Glæde! til Glæde.	81	4	Af Höiheden oprunden er.	-
Hver Glædens Ven.	82			
Mit fulde Glas.	140		<i>Chor og Motetter:</i>	
Svend Tveskjæg.	61		Dag som bød vort Samfund.	
Lad os Krandsse binde.	103		Vidt over Verdner gaaer ... af »Athalia«.	
En Landmand har stor Glæde.	185		Gud Herren saae den faldne Slægt.	
Siig os, hvo lever frie som han.	188			
Straal i din Vældes fulde Pragt.	153			
Eenige Brødre, det ville vi være.				
Dannemark, Dannemark, hellige Lyd!				